



механізми фінансової стабілізації підприємств України. //Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія: Економіка і менеджмент. – Черкаси: СУВМ. – №3. – 2008. – С.41-52. 4. Гетьман О.О., Шаповал Е.М. Економічна діагностика: Навчальний посібник. – Київ: ЦУЛ, 2007. – 307с. 5. Городиш Т.А., Мойсєєнко І.П. Економічна та фінансова діагностика. Навч. посіб. – Львів: «Магнолія» 2006», 2008. – 282с. 6. Загорна Т.Ю. Економічна діагностика. Навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, 2007. – 407с. 7. Іванюта С.М. Антикризове управління.- К.: ЦУЛ, 2007. – 287с. 8. Клімчук С.В. Санційна спрямованість реструктуризації фінансового типу. //Науковий журнал «Економіка розвитку». – ХНЕУ, с.№3(39). – 2006. – С.39-42. 9. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України від 14.05.1992р. №2343-ХП//ВВР України, 1992. - №31. 10. Скудар Г.И. Антикризисная политика в условиях трансформационной экономики //Финансы Украины. №5. – 2004. – С.12-21. 11. Швиданенко Г.О., Дмитренко А.І., Олексюк О.О. Бізнес-діагностика підприємства: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2008. – 344с.

УДК 330.326

Куклін О.В.

к.пед.н., доцент, директор

Черкаського державного бізнес-коледжу

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ЗАСІБ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ

Розглянуто проблеми фінансування вищої школи як один із ефективних засобів управління якістю функціонування системи вищої освіти України. На підставі аналізу основних шляхів і можливостей фінансування вищої школи зроблено прогнози щодо підвищення ефективності її функціонування.

Ключові слова: *вища освіта, управління, джерела фінансування, просте асигнування, бюджет, диверсифікація, якість освіти, витрати, стипендія.*

ВСТУП

Основним джерелом фінансування освіти є державне фінансування, і таке фінансування є характерним не лише для країн перехідного періоду, які відходять від системи гарантування державою безкоштовної освіти. Як зазначають фахівці, державне фінансування закладів освіти може бути різним залежно від того, із яких принципів позицій воно здійснюється [1]. Проте воно завжди має сприяти розвитку навчального закладу загалом і підвищенню якості освіти зокрема.

Наукові дослідження стану з'ясування особливостей фінансування вищої школи як важливого факту забезпечення якості вищої освіти можемо віднайти у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Можемо виокремити у цьому плані роботи Вікторова В. [1], Гужія А., Гпона В. [7], Короткова Р. [4], Яндхіала Т., Тілака Я. [3] та багатьох інших. Однак Україна, враховуючи набутий



світовий досвід управління якістю вищої освіти, має скористатися здобутками інших країн у сфері фінансування вищої школи, змінивши підходи щодо самої проблеми фінансування цієї сфери як такої, що є основоположною для розвитку її економіки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є з'ясування особливостей фінансування вищої школи як одного із ефективних засобів управління якістю освіти.

Основними завданнями даного дослідження полягають у наступному:

- встановити основні джерела фінансування державної та недержавної освіти;
- визначити фактори, які впливають на вартість освітніх послуг;
- дослідити основні тенденції розвитку вищої освіти в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фінансування закладів освіти насамперед може відбуватися у формі *простого асигнування*. Процедура складання бюджету і виділення коштів відбувається на основі встановлених вартісних нормативів для навчальних закладів (на заробітну плату, на утримання тощо), і ресурси виділяються закладам щороку, виходячи із «досягнутого рівня», незалежно від типу програм, які вони забезпечують, чисельності студентів чи випуску. Фінансування у такому випадку не пов'язується із показниками випуску. Процес фінансування, таким чином, визначається Міністерством освіти і науки або іншими органами управління освітою, які ведуть бухгалтерські справи. Видатки зведеного бюджету на вищу освіту (рис. 1) в 2007 році склали 11 млрд. гривень, в 2006 – 9,9 млрд. гривень, 2005 – 7,9 млрд. гривень, 2004 – 5,8 млрд. гривень [2, с. 24].

Інший підхід полягає у тому, що фінансування виступає у ролі важливого інструменту менеджменту освіти. Фінансування навчальних закладів охоплює встановлення пріоритетів чи бажаних результатів (кількість випускників, рівень їх успішності чи ступінь їх успіху на ринку праці); стимулює скорочення витрат на навчання і підвищує їх гнучкість. Цей підхід може бути різним залежно від типів навчальних програм і передбачуваної чисельності тих, хто навчається. Оскільки суто теоретичні програми навчання є дорожчими, ніж навчання нижчих рівнів, то і заклади, залучені до складних курсів, мають бути краще фінансовані.

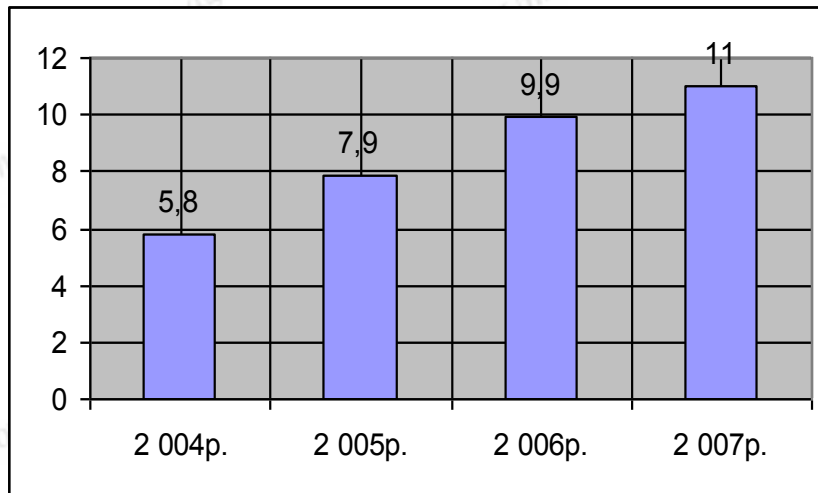


Рис. 1. Видатки зведеного державного бюджету на вищу освіту, млрд. грн.

Якщо ж фінансування включає механізми для виміру результатів, то цим воно пов'язується із досягнутими результатами. Такий підхід ґрунтується на усвідомленні надзвичайно важливого значення освіти для забезпечення сталого розвитку суспільства, він засвідчує необхідність налагодження економічного механізму освіти, орієнтованого на досягнення важливих соціально-економічних завдань. Фінансування освіти у вигляді інвестицій або інструменту менеджменту є більш прогресивним і орієнтованим на якість та ефективність освітньої діяльності. Водночас воно потребує і солідної менеджерської компетентності від управлінців.

В Україні практика державного фінансування освіти хоча і зазнає значної трансформації, та все ж потребує свого вдосконалення. В основі визначення обсягів фінансування часто лежить *принцип „від досягнутого рівня”*, коли на потреби освіти просто виділяється певна сума із бюджету (безвідносно щодо потреб) та основною його метою є збереження рівня фінансування минулих років.

Світовий досвід доводить, що проблема якості освіти не може бути пов'язана лише із державним фінансуванням. Поряд із державним фінансуванням все більшого значення набуває приватне фінансування вищої освіти. Розширення припливу приватних ресурсів до вищої освіти можна досягти, заснувавши і збільшивши сектор приватних ВНЗ, які частково або повністю фінансуються за рахунок студентів та їх сімей, а також мобілізувавши нові види громадських ресурсів, – в основному, гроші користувачів освітніх послуг.

Першим способом диверсифікації джерел фінансування вищої освіти, зазначає Я. Тілак, безумовно, є *часткова або повна компенсація*



студентами витрат на їх освіту [3, с.6]. Освіта є суспільним благом, а за блага слід платити. На індивідуальному рівні студенти отримують такі переваги: підвищення їх культурного та індивідуального рівнів, які складно виміряти, але насамперед – переваги з огляду на прибуток, які можна кількісно оцінити, порівнявши заробітну платню працівників з різними рівнями освіти.

Освіта приносить користь усьому суспільству – це виправдовує участь суспільства у витратах на освіту, але переваги, які отримує окрема особа, є незрівнянно вищими. Саме тому міжнародні організації, які беруть участь у фінансуванні та розвитку освіти, як, наприклад, Світовий банк, вважають необхідним стимулювати «розподіл витрат», тобто участь користувача у витратах на освіту. Фінансування за рахунок користувачів може набувати різних форм. Так, окремі університети беруть із деяких студентів повну платню за освіту, проживання і харчування. Тут діє ринкова логіка, яка передбачає, що споживач оплачує продукцію і послуги. Є й інші методи, наприклад, податок за ступінь, який випускники мають заплатити після закінчення навчання, щоб компенсувати витрати суспільства на їх освіту.

Іншим методом фінансування освіти є *плата за навчання*. Нині дедалі більше поширюється практика отримання університетами плати за послуги, які надаються студентам, при цьому вартість послуг ретельно підраховується, щоб уникнути заниження оплати і пов'язаних із цим фінансових збитків. До 80-х років спостерігалось чітке розмежування між країнами, в яких за навчання слід було сплачувати значну суму, і державами, які гарантували безплатну вищу освіту. У континентальній і північній частинах Європи, наприклад, студенти мали сплачувати лише соціальні та адміністративні платежі (за зарахування чи іспит, профспілкові чи спортивні внески) або ж оплачувати спеціальні послуги неосвітнього характеру.

На нинішньому етапі розвитку світової спільноти у більшості країн Європи введено або значно підвищено оплату за навчання. Однак суперечки про правомірність отримання платні за навчання далеко не закінчені, про що свідчить дуже слабе зростання цієї платні, яке спостерігається у Франції від середини 80-х років, або навіть зниження внаслідок зміни політичної більшості у деяких країнах, наприклад, Португалії, Ірландії, а також у Шотландії після ухвалення нового закону. Однак навіть у цих країнах плата за навчання існує і не піддається сумніву.

Можливі окремі винятки у порядку оплати для деяких категорій студентів. Так, в Ірландії студент, який бажає залишатися в аспірантурі на другий рік, або той, хто вступає на третій цикл навчання, повинен платити більше. У деяких країнах сплата за навчання не має загального



характеру, а застосовується система вибіркового платежів, які стягуються з різних категорій студентів. Такі платежі можуть мати стимулюючий характер.

Є різні категорії студентів, з яких плата за навчання стягується у повному обсязі. До них можуть належати іноземні студенти, студенти, які навчаються за певними програмами, або студенти, зараховані понад ту кількість, яка фінансується з бюджету. У країнах, де вища освіта традиційно фінансована державою і занепадає внаслідок слабкого розвитку або дезорганізації фіскальних відомств, ВНЗ часто розглядають введення платного навчання, як необхідність. Наприклад, у Російській Федерації уряд не в змозі повністю перекрити витрати на вищу освіту. Податкові надходження нерегулярні та спрямовуються в основному на розвиток промисловості. У результаті університети отримали дозвіл до 25 % місць надавати студентам, які сплачують за своє навчання у повному обсязі [4, с.67].

Нині спостерігається зростання ресурсів за рахунок надання платних послуг, які не завжди прямо пов'язані з освітньою діяльністю. У Південній Америці частина коштів, які одержують ВНЗ таким чином, сягає 20 % усіх фондів, незалежно від того, чи є вищі освітні заклади приватними чи суспільними. Усе більше, особливо в африканських країнах, застосовується практика стягування вищими навчальними закладами повної вартості послуг, що надаються студентам, зокрема за харчування і розміщення. Можна також помітити, особливо в Європі, що адміністрація окремих ВНЗ виявляє значний підприємницький хист під час пошуку нових джерел фінансування, збільшуючи тим самим свою незалежність від держави і місцевої громади. Створюються нові органи, які виступають у ролі посередників між ВНЗ та економічним і соціальним середовищем. Ці органи управляються професіоналами так само, як управляються корпорації, з якими вони взаємодіють. До завдань посередницьких органів належить продаж результатів досліджень і технологічних та експериментальних знахідок університетів. Ці ж органи (а також самі університети) можуть надавати послуги з підвищення кваліфікації. Така діяльність, окрім залучення додаткових фінансових ресурсів, також стимулює викладацьку та дослідницьку діяльність, зумовлену традиційною місією університетів.

Тенденція до збільшення частки приватного фінансування не є глобальною. Аналіз джерел свідчить, що у деяких країнах спостерігається зростання суспільного фінансування, наприклад, європейські дотації в Ірландії, або розробка спеціальної політики, спрямованої на зрівняння можливості доступу до вищої освіти. У більшості випадків обмеження приватного фінансування викликане економічним або соціальним напруженням, яке має місце у певній



країні. Політика суворого порядку у плані зусиль, спрямованих на диверсифікацію ресурсів, що докладаються на рівні окремих ВНЗ або всієї системи в цілому, завжди відчутніше відбивається на університетах тих країн, де ця диверсифікація обмежена [5, с.60].

Можливість студентів та їх сімей сплачувати частину витрат на освіту має певні межі. По-перше, батьки не завжди можуть або хочуть сплачувати за навчання своїх дітей, і, окрім того, виникає питання фінансової незалежності молодих, але дорослих людей. По-друге, стан ринку праці не завжди дає змогу студентам знайти роботу, щоб сплачувати за своє утримання і/або освіту. Студентські позики і системи відстрочки оплати за навчання потребують подальшого розвитку фіскальних і фінансових систем, які нині склалися лише у розвинених країнах.

Окремо слід зупинитися на розвитку приватної освіти. Приватну освіту інколи розглядають як паліативний шлях розвитку, який дає змогу задовольнити попит, що швидко зростає, в умовах розширення вищої освіти. В Європі та Північній Америці система приватної вищої освіти добре розвинута і в аспекті якості цілком може конкурувати із державною. У цих країнах приватні ВНЗ субсидуються владою іноді у тому обсязі, що й державні інститути, як, наприклад, у Бельгії та Нідерландах. Проте іноді виникають проблеми забезпечення рівності у ситуації, коли абітурієнти з низькими доходами, які не вступили до державних ВНЗ, повинні платити значну суму за навчання у приватному секторі, як в Індії, Чехії або Кореї.

Певним чином впливає на діяльність ВНЗ суспільне фінансування, за рахунок того, яким чином інститути отримують ці кошти. У зв'язку із цим органи влади перебувають у постійному пошуку більш досконалих методів і процедур фінансування, які стимулюють ВНЗ рухатися і розвиватися у потрібному напрямку. Усе частіше суспільне фінансування вищої освіти прямо залежить від показників розмаху діяльності ВНЗ. Ця можливість першою спадає на думку, коли уряд країни, в якій державні кошти компенсують більшу частину витрат освітньої системи, вирішує раціоналізувати процедуру розподілу фінансів, відмовившись від традиційних методів. Розмах діяльності можна оцінювати за кількістю коштів, що використовуються, тобто „вкладень” у виробничий процес. У такому разі розробляються моделі фінансування, які враховують оплату персоналу і вартість обладнання, що використовується.

Ефективність управління якістю освіти залежить і від рівня оплати праці науково-педагогічних працівників, адже вирішальна роль у виконанні завдань освіти належить саме педагогічним працівникам: учителям та викладачам навчальних закладів різних рівнів і ступенів.

У Законі України «Про освіту» встановлені такі гарантії педагогічним та науково-педагогічним працівникам: належні умови



праці, побуту, відпочинку, медичне обслуговування; підвищення кваліфікації не рідше одного разу на п'ять років; правовий, соціальний, професійний захист; компенсації у разі втрати роботи внаслідок змін в організації виробництва і праці; призначення і виплату пенсії відповідно до чинного законодавства; встановлення підвищених посадових окладів (ставок заробітної плати) за наукові ступені і вчені звання; виплати педагогічним і науково-педагогічним працівникам надбавок за вислугу років щомісячно у відсотках до посадового окладу (ставки заробітної плати) залежно від стажу педагогічної роботи у таких розмірах: понад 3 роки – 10 відсотків, понад 10 років – 20 відсотків, понад 20 років – 30 відсотків; надання педагогічним працівникам щорічної грошової винагороди у розмірі до одного посадового окладу (ставки заробітної плати) за сумлінну працю, зразкове виконання службових обов'язків; виплату педагогічним і науково-педагогічним працівникам допомоги на оздоровлення у розмірі місячного посадового окладу (ставки заробітної плати) при наданні щорічної відпустки; встановлення середніх посадових окладів (ставок заробітної плати) науково-педагогічним працівникам вищих закладів освіти третього та четвертого рівнів акредитації на рівні подвійної середньої заробітної плати працівників промисловості; встановлення середніх посадових окладів (ставок заробітної плати) педагогічним працівникам вищих закладів освіти першого та другого рівнів акредитації та інших закладів освіти на рівні не нижчому від середньої заробітної плати працівників промисловості. Перегляд заробітної плати педагогічним та науково-педагогічним працівникам має проводитися двічі на рік із щоквартальною індексацією з урахуванням рівня інфляції [6].

На жаль, не всі положення закону на даний момент виконуються, тому соціальна й економічна захищеність науково-педагогічних працівників не відповідає їх високому призначенню у нашому суспільстві. Не забезпечується рівень оплати праці педагогічним працівникам відповідно середнього у промисловості, тривалий час не здійснюються доплати залежно від стажу роботи, що, безумовно, дуже негативно відбивається на життєвому рівні педагогічних працівників.

Зменшення чисельності студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації, що за своїми темпами перевищує зменшення їх викладацького складу, склало основу для зниження норми студент/викладач (табл. 1).

У вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації має місце протилежна тенденція – стрімкий приріст чисельності студентів призвів до значного збільшення цієї норми. У розвинених країнах цей показник є відносно стабільним на рівні 12-14 студентів на одного викладача, хоча й очевидна деяка тенденція до його зниження. У провідних елітних навчальних закладах фактичне співвідношення



може встановлюватися до 11 викладачів на одного студента. Для менш розвинених країн цей показник у середньому вищий за світовий рівень [7, с.28-29].

Таблиця 1

Аналіз динаміки норми студент/викладач у ВНЗ України

Норма студент/ викладач	2000 р.	2007 р.
ВНЗ України:		
I-II рівнів акредитації	11,8:1	10,9:1
III-IV рівнів акредитації	11,9:1	16,9:1
ВНЗ Європи	12:1	13:1
ВНЗ розвинутих країн світу	15:1	14:1
ВНЗ країн, що розвиваються	17:1	18:1
ВНЗ світу (в середньому)	14:1	14:1

В Україні у сфері вищої освіти мають місце інші негативні тенденції: старіння спільноти викладачів вищої кваліфікації, зниження питомих показників кількості викладачів із науковими ступенями на 100 студентів денної форми навчання тощо. Із кожним роком зростає середній вік викладачів, що мають наукові ступені кандидата й особливо – доктора наук. Серед основних причин – не лише природні процеси старіння, виходу на пенсію (посилений законодавством про пенсії науковцям), але й відтік молоді зі сфери наукової і викладацької діяльності. Неадекватний рівень оплати праці в освіті і науці не сприяє формуванню престижності цієї діяльності і не є привабливим для перспективної молоді.

Організація праці науково-педагогічних кадрів має свої особливості. Нормування праці вчителів та викладачів враховує лише їх робочий час на проведення навчальних занять. Разом із тим не нормуються і не враховуються інші види науково-педагогічної діяльності. Вагому частину її складає час на підготовку до роботи: ознайомлення та опрацювання значного обсягу спеціальної наукової та науково-методичної літератури за фахом, підготовка і вдосконалення текстів лекцій та планів проведення уроків, семінарських і практичних занять тощо. Крім того, залежно від специфіки освіти, вчителі та викладачі виконують різні види виховної та організаційної роботи, пов'язаної з їх безпосередніми обов'язками. У результаті робочий день педагога може тривати набагато довше встановлених законом 8 годин, захоплювати не тільки денні, але й вечірні та нічні години.

Організація оплати праці викладачів у вищій освіті здійснюється на підставі виконання викладачами норм педагогічного та інших видів навантаження. За останні 10 років норми навантаження були підвищені майже вдвічі – з 550 годин до 900 і більше годин на рік. У системі вищої освіти можливі такі основні ставки педагогічних працівників:



асистент, старший викладач, доцент, професор. Розмір окладу кожної із цих посад визначається кваліфікаційними вимогами і залежить від наявності наукового ступеня кандидата або доктора наук.

Обсяг педагогічного навантаження має бути науково обґрунтованим нормативом. Непродумане підвищення обсягів навантаження, хоч і виявиться у зростанні кількісних результатів навчального процесу, реально може призвести до зниження якості підготовки. В умовах складної фінансової ситуації у системі освіти економія коштів досягається за рахунок зростання навантаження викладачів та збільшення чисельності студентів у групах, що не може не проявитися в погіршенні результатів навчально-виховної роботи.

На наш погляд, в основу освітньої політики країни має бути покладений важливий принцип – це підтримка високого соціального престижу професії педагога; вчитель, викладач повинен мати високий суспільний статус. Слід формувати повагу із боку суспільства до цієї професії. Всупереч недостатньому економічному та соціальному статусу вчителів і викладачів як осіб, що займаються недостатньо важливою і престижною діяльністю, в яку важко набирати людей із хистом і талантом до цієї справи, ця професія має сприйматися як суспільно значима, адекватно оплачувана й організована на основі реальних заслуг, вимог і виконання.

Фундаментом формування престижності праці викладачів може бути лише матеріальне підтвердження важливого значення їх діяльності. Необхідною умовою підвищення престижу професії викладача виступає забезпечення адекватного рівня доходу її представникам. Високий суспільний статус викладача має бути відображений і підтверджений відповідною оплатою праці. Можливості матеріального стимулювання викладачів за умови недостатнього бюджетного фінансування збільшуються із розширенням ринку освітніх послуг. Хоча результати викладання й академічні досягнення не підлягають виміру як фізична продукція, можуть бути розроблені схожі критерії оцінки для додаткового матеріального стимулювання викладачів.

Фахівці стверджують, що в сучасних умовах заробітна платня викладача складається лише із базової частини, яка визначається нормативними положеннями тарифікації. Разом із тим поруч із розгортанням ринкових відносин зростають можливості для збільшення додаткової частини оплати праці професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів. Частка позабюджетних надходжень зростає у прибутках державних ВНЗ. Ці кошти більшою частиною отримані від оплати додаткових освітніх послуг, які безпосередньо надають викладачі і таким чином несуть на собі основний тягар. Разом із тим, стимулювання праці викладачів за



рахунок цих коштів здійснюється недостатньо. Ця додаткова частина у вигляді премій чи бонусів може складати певний процент від їх загальної суми позабюджетних надходжень.

Отже, поліпшення якості освітніх послуг неможливе без самостійних, мотивованих і кваліфікованих професіоналів – викладачів, що мають високу матеріальну забезпеченість. Самосприйняття викладачів, міра їх зобов'язань щодо академічних успіхів їх учнів, їх готовність навчатися, щоб краще виконувати свою роботу та їх учительські здібності – це основні елементи виробництва освіти у будь-якому суспільстві.

У контексті зазначеного слід звернути увагу на проблему розмірів стипендій тим, хто навчається у навчальних закладах. Стипендії є формою підтримки та стимулювання навчання студентів вищих та спеціалізованих середніх навчальних закладів. Світовий досвід доводить, що у країнах, де традиційно плата за навчання не стягувалася або була неістотною, особливо в Європі, її введення і значне зростання призвели до необхідності переусвідомлення системи підтримки студентів в умовах збільшення витрат на освіту. Саме так сталося в Нідерландах, де кожний студент одержує базову допомогу, яка є значно більшою за плату за навчання, а фінансово незабезпечені студенти одержують додаткові стипендії для оплати утримання [7].

В усьому світі, а особливо в Європі, широко обговорюються розміри суми, яку отримують студенти, і процедури її надання. Існують дві протилежні думки. Перша поширена, в основному, у Скандинавських країнах, наголошує на тому, що студенти мають бути незалежними. Друга передбачає, що необхідно враховувати можливості сім'ї під час визначення розміру суспільної підтримки кожного окремого студента [8, с.72].

У деяких країнах, де плата за навчання дуже висока, як доповнення до державної допомоги діє політика підтримки студентів, розроблена самими ВНЗ або благодійними фондами. Так, у США для залучення особливо талановитих студентів приватні університети, вартість навчання в яких є досить високою, розробили систему іменних стипендій, які виплачуються частково за рахунок внесків за навчання. Таким чином вони перерозподіляють кошти додатково до державної програми підтримки, завдяки чому зростання вартості навчання і витрат на вищу освіту, яке не припиняється, стає терпимим для суспільства.

У сучасних умовах в Україні також вживаються заходи, спрямовані на підтримку студентства, стимулювання якості навчання. Указом Президента України у 2008 році стипендію студентам підвищено більше ніж удвічі, причому її розмір чітко узгоджено із мінімальним прожитковим мінімумом – не менше 30%. Постановою



Кабінету Міністрів України від 5 березня 2008 р. № 165 „Деякі питання стипендіального забезпечення” встановлено нові розміри академічних стипендій: для студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації – 530 гривень на місяць, для студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації – 400 гривень на місяць, соціальна стипендія – 1060 гривень на місяць. Крім того для підтримки талановитої молоді запроваджено 700 академічних стипендій Президента України, 500 – Верховної Ради України, 100 – Кабінету Міністрів України, їх розміри встановлені від 500 до 1000 гривень на місяць [9, с.222-223].

Одним із найважливіших чинників підвищення якості освіти у суспільстві є гуманне, милосердне та дбайливе ставлення до дітей і молоді, які позбавлені можливості жити повноцінно через порушення фізичного та психічного розвитку, втрату сім'ї тощо. На жаль, в Україні історично склалася ситуація, за якої ця категорія дітей і молоді протягом тривалого часу залишалася соціально незахищеною і до певної міри ізольованою від соціуму.

Освіта для дітей і молоді з особливостями розвитку та виховання є важливою формою їх соціального захисту, реальним шансом подальшого самостійного і не залежного від навколишніх людей та обставин життя. Для забезпечення якісної освіти, медико-соціальної реабілітації, інтеграції в суспільство дітей та молоді, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, дітей-сиріт інших пільгових категорій з урахуванням їх індивідуальних здібностей, інтересів і можливостей загалом розроблено відповідне сучасне нормативно-правове забезпечення. Зокрема, у 2008 році до ВНЗ зараховано майже п'ять тисяч молодих людей з особливими потребами. Це майже у чотири рази більше, ніж минулого року [10].

Міністерством освіти і науки ініційовано та подано на розгляд Верховній Раді України проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань освіти”. Зазначеним законопроектом передбачається збільшення фінансування та створення навчально-реабілітаційних центрів як типу загальноосвітнього навчального закладу. Поки що такі центри існують у складі спеціальних шкіл-інтернатів або дошкільних закладів, що звужує поле їх діяльності.

Отже, основними заходами, спрямованими на вдосконалення фінансування вищої школи та підвищення якості освіти мають стати:

- поліпшення технології формування видатків державного та місцевих бюджетів на освіту;
- удосконалення системи кількісних та якісних показників для нормування зазначених видатків;
- розроблення диференційованих стандартів інфраструктурного забезпечення навчальних закладів різних типів;



- вироблення та запровадження диференційованих нормативів витрат на здійснення діяльності навчальними закладами;
- запровадження змішаного фінансування інноваційних проектів у галузі освіти, зокрема створення та впровадження механізму пільгового оподаткування доходів фізичних осіб, які спрямовують власні кошти на оплату навчання;
- удосконалення правового підґрунтя для приватного фінансування діяльності навчальних закладів; проведення органами управління освітою моніторингу інвестування навчальних закладів;
- формування багатоканальної системи фінансового забезпечення освіти;
- стимулювання інвестицій юридичних і фізичних осіб у розвиток освіти;
- створення сучасної системи нормування та оплати праці в галузі освіти;
- визначення пріоритетних напрямів фінансування освіти та концентрація фінансових ресурсів для їх реалізації;
- забезпечення ефективного використання коштів на функціонування і розвиток освіти.

ВИСНОВКИ

Виходячи із наведеного, можна стверджувати, що пошук ефективних шляхів фінансування освіти є основою забезпечення її якісних характеристик. Загалом видатки бюджету України на вищу освіту в 2008 році повинні становити 3,15 % валового внутрішнього продукту та зрости порівняно з 2007 р. на 19%. Хоча світовий досвід доводить, що витрати на вищу освіту як високорентабельну інвестицію мають складати до 5% валового національного продукту. Такий показник є не лише нормальним, але й мінімально необхідним для забезпечення розвитку суспільства.

Ефективність використання фінансових ресурсів, спрямованих в освіту, повинна забезпечуватись на основі таких базових принципів її фінансування, як поступовий перехід до формування видатків державного та місцевих бюджетів на освіту на основі встановлених нормативів; забезпечення підзвітності та прозорості використання коштів; формування державного замовлення на підготовку фахівців у вищих навчальних закладах різних форм власності на конкурсній основі з урахуванням якості освітніх послуг.

SUMMARY

The problems of the Higher school financing as one of the main means of managing the quality functioning of higher education systems in Ukraine are being considered in the work. On the basis of the analysis of the main



sources and possibilities of the Higher school financing the forecasts concerning the increasing effectiveness of its functioning are given.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вікторов В. Основні критерії та показники якості освіти // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 47-54.
2. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи. Матеріали до пудсумкової колегії (21 березня 2008 року, м. Київ) // Освіта України. – 2008. – № 21-22 (905).
3. Тилак Я., Яндхиала Т. Глобальные тенденции и финансирование высшего образования // Alma Mater. – 2005. – № 2. – С. 5-7.
4. Коротков Р. Про ефективність Російської вищої освіти. Фінансування вищої освіти: десять років змін // Вища школа. – 2005. – № 3. – С. 59-66.
5. Майбуров І. Фінансування вищої освіти: „національні особливості” // Вища школа. – 2005. – № 3. – С. 59-66.
6. Закон України „Про освіту” від 32 березня 1996 р. // Закони України. – Т. 10. – С. 168-192.
7. Гуржий А., Гапон В. Методологічні засади оцінювання та прогнозування розвитку вищої освіти України // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 23-31.
8. Хобзей П. Проблема ефективного використання вчительських ресурсів // Освіта і управління. – 2004. – Т. 7. – № 1. – С. 71-77.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 березня 2008 року „Деякі питання стипендіального забезпечення” // zakon.rada.gov.ua.
10. Вакарчук І. Університетська автономія і реформа вищої освіти. Ситуація в Україні. Матеріали міжнародної конференції „Еліти, публічний діалог і реформа вищої освіти (8 грудня 2008 року, м. Варшава) // www.mon.gov.ua.

УДК 336.763.4

Вяхович О.П.,

*Викладач кафедри економічної теорії
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОПЦІОНІВ В УКРАЇНІ

Проаналізовано стан ринків опціонів в Україні. Виокремленні їх сильні та слабкі сторони. Внесені пропозиції по подальшому розвитку опціонної торгівлі в нашій країні.

Ключові слова: дериватив, опціон, емітент опціону, базовий актив, опціонна премія, ціна виконання опціону, дата виконання опціону, види опціонів, фондова біржа.

ВСТУП

Фінансові інструменти з рисами опціонів відомі вже декілька століть. У США перші опціони з'явилися в 1790 р., але довгий час торгівлю опціонами відносили до розряду азартних ігор і вона була або нозаконом, або підлягала жорсткому контролю.

До 1973 р. опціони оберталися на низьколіквідному позабіржовому ринку, а з 1973 р. на СВОЕ (Chicago Board of Options Exchange) вперше була відкрита торгівля стандартизованими опціонними контрактами на фінансові активи. Набагато пізніше, в 1982 р., настала черга валютних опціонів, а от перший опціон на процентні